

Program Aktywni Obywatele – Fundusz Krajowy

Raport z konsultacji

SPIS TREŚCI

1.	Czego dotyczyły konsultacje?	3
2.	Przebieg konsultacji.....	4
3.	Podsumowanie zgłoszonych uwag	5
3.1.	Obszar: Zaangażowanie obywateli w sprawy publiczne i działania społeczne	5
3.2.	Obszar: Ochrona praw człowieka i zapobieganie dyskryminacji	8
3.3.	Obszar: Wzmocnienie grup zagrożonych wykluczeniem	11
3.4.	Projekty sektorowe	13
3.5.	Rozwój instytucjonalny i zwiększenie stabilności organizacji społecznych	14
3.6.	Współpraca dwustronna i regionalna	17
3.7.	Wsparcie dla wnioskodawców i grantobiorców	18
3.7.1.	Uwagi ogólne	18
3.7.2.	Wsparcie na etapie składania wniosków	19
3.7.3.	Wsparcie w trakcie realizacji projektów	19
4.	Wykorzystanie uwag zgłoszonych w czasie konsultacji	20
4.1.	Obszar 1. Angażowanie obywateli i obywaterek w sprawy publiczne i działania społeczne.....	20
4.2.	Obszar 2. Ochrona praw człowieka i równe traktowanie	21
4.3.	Obszar 3. Wzmocnienie grup narażonych na wykluczenie	22
4.4.	Działania wspierane w ramach konkursu na projekty sektorowe	23
4.5.	Wsparcie rozwoju instytucjonalnego	25
4.6.	Pozostałe zmiany w kształcie Programu	26

1. CZEGO DOTYCZYŁY KONSULTACJE?

Głównym celem konsultacji programu Aktywni Obywatele – Fundusz Krajowy było zebranie opinii przede wszystkim przedstawicieli i przedstawicielek organizacji społecznych na temat **założeń Programu** tak, by możliwie najlepiej odpowiadał na wyzwania i potrzeby dotyczące rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, które istnieją w Polsce - obecnie i w perspektywie kilku lat oraz by uzupełniał inne, istniejące już lub projektowane formy jego wsparcia. Zależy nam, by Program możliwie precyzyjnie określał, co ma wynikać z jego funkcjonowania w Polsce, a także, by był możliwie przyjaznym źródłem finansowania działań obywatelskich.

Konsultacje Programu odbyły się na przełomie 2018 i 2019 roku.

Do konsultacji zaprosiliśmy **różnorodne grupy i środowiska**: organizacje społeczne (działające w różnych częściach Polski, różnych obszarach tematycznych i o różnym światopoglądzie), jak i ich otoczenie - aktywistów działających w grupach nieformalnych, samorządowców, reprezentantów administracji publicznej, współpracujących z organizacjami przedstawicieli świata nauki czy mediów.

Podstawą do dyskusji w trakcie konsultacji był przygotowany przez Operatora Programu (Fundację im. Stefana Batorego, Fundację Stocznia oraz Fundację Akademia Organizacji Obywatelskich) wspólnie z Biurem Mechanizmów Finansowych w Brukseli, [Materiał do dyskusji](#), zawierający informacje o Programie, w tym o proponowanych ścieżkach wsparcia i najważniejszych wyzwaniach stojących przed twórcami założeń Programu.

W ramach konsultacji skupiliśmy się przede wszystkim na siedmiu zagadnieniach:

- wyzwaniach związanych z poszczególnymi obszarami wsparcia Programu,
- rozwiązaniach, które mogą stanowić skuteczną odpowiedź na te wyzwania,
- zaangażowaniu młodych ludzi,
- wsparciu dla grup i obszarów do tej pory niewystarczająco korzystających z analogicznych programów,
- tzw. projektach sektorowych,
- współpracy dwustronnej i regionalnej,
- wsparciu dla organizacji składających wnioski oraz grantobiorców.

Wszystkie informacje, harmonogram i materiały do pobrania można było znaleźć na specjalnie utworzonej tymczasowej stronie internetowej.

2. PRZEBIEG KONSULTACJI

Na proces konsultacyjny składały się trzy elementy:

- **konsultacje on-line**, które trwały między 14 grudnia 2018 a 8 stycznia 2019 r. Ankieta składała się z części merytorycznej, poświęconej ocenie wyzwań, stojących przed poszczególnymi ścieżkami wsparcia w ramach Programu oraz formularza zgłoszeniowego na spotkanie konsultacyjne. Część merytoryczną kwestionariusza wypełniło 187 osób;
- **spotkanie konsultacyjne**, zorganizowane 17 stycznia 2019 r. w Warszawie. Wzięło w nim udział 69 osób z organizacji społecznych, samorządów i administracji publicznej. Zostali oni wylosowani spośród osób, które wypełniły ankietę on-line, dbając o reprezentację różnych środowisk i obecność ekspertów mogących wypowiedzieć się na temat poszczególnych wyzwań w ramach czterech obszarów wsparcia Programu;
- **spotkania tematyczne i środowiskowe** dla organizacji działających w obszarach wsparcia Programu. Ich istota polegała na pogłębieniu niektórych wątków, które ze względu na liczbę osób, mnogość tematów i ograniczony czas nie mogły być szczegółowo omówione w trakcie głównego spotkania konsultacyjnego. Zorganizowaliśmy w sumie 9 spotkań w różnych częściach Polski - część miała charakter regionalny (Ostróda, Żywiec, Poznań, Kraków), część skupiała się na wątkach tematycznych (ochrona środowiska, działania strażnicze, angażowanie młodych ludzi, edukacja obywatelska, wolontariat). Wzięło w nich udział w sumie 97 osób.

Informacje o trwających konsultacjach były dystrybuowane możliwie szeroko, m.in. poprzez portal ngo.pl (35 tys. odsłon dziennie), poprzez newsletter portalu (66 tys. odbiorców), bazy mailingowe członków konsorcjum oraz organizacji parasolowych, a także media społecznościowe. Ponadto maile zostały wysłane do ponad 230 organizacji i innych instytucji zidentyfikowanych w czasie procesu mapowania interesariuszy.

Za przygotowanie, przebieg i podsumowanie konsultacji odpowiadała Pracownia Badań i Innowacji Społecznych „Stocznia”, wspierana przez pozostałych członków konsorcjum – Fundację im. Stefana Batorego oraz Fundację Akademia Organizacji Obywatelskich.

3. PODSUMOWANIE ZGŁOSZONYCH UWAG

Na potrzeby niniejszego raportu, uwagi i opinie zebrane podczas konsultacji (w ramach wszystkich trzech elementów procesu wymienionych wyżej) podzieliliśmy na poszczególne obszary wsparcia. Osobno natomiast traktujemy wątki odnoszące się do działań sektorowych, współpracy międzynarodowej, konstrukcji Programu i potrzeb organizacji społecznych dotyczących wsparcia na kolejnych etapach jego realizacji.

Ogólnie uczestnicy i uczestniczki konsultacji ocenili wyzwania zidentyfikowane przez Operatora Programu w Materiale do dyskusji jako odpowiednie i ważne. W trakcie konsultacji nadawali im odpowiednie priorytety oraz proponowali adekwatne rozwiązania stanowiące odpowiedź na te wyzwania.

3.1. Obszar: Zaangażowanie obywateli w sprawy publiczne i działania społeczne

Lista kluczowych wyzwań dotyczących tego obszaru, przygotowanych przez zespół Fundacji Stocznia i uzupełnionych przez uczestników konsultacji (pogrubione zostały wątki najczęściej wskazywane jako kluczowe):

- **deficyty w edukacji obywatelskiej, w tym dotyczące wartości i postaw demokratycznych i praw obywatelskich,**
- **niski poziom aktywności obywatelskiej,**
- **niski poziom kapitału społecznego rozumianego jako zaufanie do siebie nawzajem, a także do instytucji, w tym instytucji publicznych,**
- **rosnąca polaryzacja społeczeństwa i brak skutecznych mechanizmów wzajemnej komunikacji ponad podziałami,**
- uzależnienie organizacyjne i finansowe organizacji społecznych od lokalnych władz,
- deficyty w relacjach międzysektorowych (na linii organizacje społeczne - władze centralne i lokalne, media itp.) na rzecz zaangażowania obywateli,
- niewystarczająca świadomość ekologiczna Polaków,
- niski poziom zaangażowania wolontarystycznego,
- obniżający się poziom kapitału kulturowego,
- niski poziom lub brak konsultacji społecznych,
- wsobność polskiej debaty publicznej, brak perspektywy globalnej, słabość lokalnych mediów obywatelskich.

Uczestnicy konsultacji szukali rozwiązań dla wskazanych wyzwań. Skupiali się przy tym na aktywnościach, które mogłyby być wspierane w ramach programu Aktywni Obywatele. Poniżej znajdują się propozycje rozwiązań w oparciu o najczęściej wskazywane wyzwania¹:

nazwa wyzwania	propozycje działań
<p>Deficyty w edukacji obywatelskiej, w tym dotyczące wartości i postaw demokratycznych i praw obywatelskich</p>	<p>Działania realizowane w placówkach edukacyjnych (przedszkolach, szkołach, na uczelniach):</p> <ul style="list-style-type: none"> • mające na celu edukację obywatelską (np. dotyczące umiejętności dyskusowania, krytycznego korzystania z mediów, znajomości mechanizmów obywatelskiego zaangażowania, uczące podstawowych pojęć czy postaw obywatelskich) • kładące nacisk na zmianę podstawy programowej w szkołach, wymuszający kształtowanie wiedzy o aktywności obywatelskiej i dialogu w ramach programu nauczania • edukacja cyfrowa - o nowych technologiach i wykorzystaniu ich w działaniach obywatelskich oraz o zagrożeniach w sieci (pod kątem dzieci i młodzieży)
	<p>Edukacja w duchu „learning by doing” - wsparcie inicjatyw, w których mieszkańcy uczą się aktywności obywatelskiej i wykorzystania dostępnych procedur, biorąc udział w konkretnych procesach konsultacyjnych i inicjatywach społecznych</p>
	<p>Edukacja poprzez kampanie społeczne i działania promocyjne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • dotyczące mechanizmów konsultacji społecznych i narzędzi, które można wykorzystać, wpływając na

¹ Zarówno w ramach tego, jak i pozostałych obszarów wsparcia, poszczególne propozycje działań mogą oczywiście odpowiadać na więcej wyzwań niż jest to wskazane w tabelach.

	<p>decyzje podejmowane np. przez lokalny samorząd</p> <ul style="list-style-type: none"> • skierowane do różnych grup odbiorców • uwspólniające rozumienie pojęć
<p>Niski poziom aktywności obywatelskiej oraz niski poziom kapitału społecznego rozumianego jako zaufanie do siebie nawzajem, a także do instytucji, w tym instytucji publicznych</p>	<p>Wspieranie aktywnych osób:</p> <ul style="list-style-type: none"> • lokalnych liderów i animatorów życia społecznego • działających już organizacji społecznych • nieformalnych grup, takich jak wspólnoty mieszkaniowe czy grupy sąsiedzkie
	<p>Tworzenie lokalnych ośrodków wspierania społeczności lokalnych</p>
	<p>Promowanie i edukacja na temat działań realizowanych w lokalnej skali (np. związanych z ochroną wokół wątków ochrony klimatu), oparcie ich na diagnozie potrzeb</p>
	<p>Tworzenie i promocja narzędzi do dialogu do samodzielnego wykorzystania przez społeczności lokalne</p>
	<p>Promowanie wolontariatu</p>
<p>Rosnąca polaryzacja społeczeństwa i brak skutecznych mechanizmów wzajemnej komunikacji ponad podziałami</p>	<p>Inicjowanie spotkań międzysektorowych, sieciowania pomiędzy instytucjami, urzędnikami, organizacjami społecznymi i mediami - by zapewnić spójność działań, dbałość o interesy różnych stron</p>
	<p>Tworzenie i wzmocnienie oddolnych mediów obywatelskich, mogących być miejscem edukacji o partycypacji obywatelskiej, promowania postaw obywatelskich, ale także nadzorowania transparentności i innych działań władz</p>
	<p>Organizacja spotkań tematycznych, na których prowadzi się rozmowy i diagnozy lokalne (niekoniecznie w formule konsultacji społecznych)</p>
	<p>Edukacja o zjawisku polaryzacji (np. w sieci)</p>

3.2. Obszar: Ochrona praw człowieka i zapobieganie dyskryminacji

Lista kluczowych wyzwań, przygotowanych przez zespół Fundacji Batorego i uzupełnionych przez uczestników konsultacji (pogrubione zostały wątki najczęściej wskazywane jako kluczowe):

- **nasilanie się przypadków słownej i fizycznej przemocy w stosunku do mniejszości etnicznych, religijnych, uchodźców, migrantów, osób LGBT+,**
- **brak rzetelnej edukacji antydyskryminacyjnej,**
- **dyskryminacja ze względu na: rasę, narodowość lub pochodzenie etniczne, wyznanie lub światopogląd, płeć, niepełnosprawność, wiek, orientację seksualną lub tożsamość płciową,**
- **słabość debaty publicznej, rzadko poruszającej wątki związane z ochroną praw człowieka i zapobieganiem dyskryminacji, wspierającej stereotypy,**
- niewystarczające wsparcie dla osób doświadczających przemocy, w tym kobiet, dzieci, osób starszych,
- ograniczenie wsparcia ze środków publicznych dla organizacji kobiecych, a także tych działających na rzecz uchodźców, osób LGBT+, ofiar przemocy domowej,
- zbyt wąskie rozumienie praw człowieka w Polsce,
- nierównowaga między prawami instytucji i jednostki,
- nierespektowanie praw rodziców i rodziny,
- wzmacnianie poczucia zamknięcia i jednorodności społeczności lokalnych,
- niewystarczająca liczba i mała siła przebiecia organizacji watchdogowych.

Uczestnicy konsultacji szukali rozwiązań dla wskazanych wyzwań. Skupiali się przy tym na aktywnościach, które mogłyby być realizowane w ramach programu Aktywni Obywatele. Poniżej znajdują się propozycje rozwiązań w oparciu o najczęściej wskazywane wyzwania:

nazwa wyzwania	propozycje działań
Nasilanie się przypadków słownej i fizycznej przemocy w stosunku do mniejszości etnicznych, religijnych, uchodźców, migrantów, osób LGBT+,	Stworzenie katalogu skutecznych programów i narzędzi do lokalnych interwencji czy szybkiej mobilizacji w obliczu kryzysu oraz dbałość o ich wykorzystywanie
	Organizowanie wsparcia dla pokrzywdzonych osób (również na poziomie lokalnym):

<p>Dyskryminacja ze względu na: rasę, narodowość lub pochodzenie etniczne, wyznanie lub światopogląd, płeć, niepełnosprawność, wiek, orientację seksualną lub tożsamość płciową</p>	<ul style="list-style-type: none"> • petycje, wnioski do władzy wykonawczej • stałe formy wsparcia adekwatne dla danej grupy poszkodowanych: telefony zaufania, porady prawne, mieszkania chronione, hostele, mobilne centra wsparcia (niekoniecznie w ramach systemu samorządowego - także prowadzone przez organizacje) • zadbanie o formę wsparcia (filozofia interwencji, wsparcia bezpośredniego osób doświadczonych dyskryminacją: asystentura w terenie dla osób poszkodowanych, docieranie do społeczności, nawiązywanie relacji, praca na równych zasadach, upodmiotowienie, praca terenowa jako przeciwieństwo pracy zza biurka, wchodzenie do grup często zamkniętych, o utrudnionym dostępie)
	<p>Wsparcie dla sektora organizacji społecznych działających na polu antydyskryminacyjnym:</p> <ul style="list-style-type: none"> • sieciowanie organizacji zajmujących się tematyką dyskryminacji, zwłaszcza działających w mniejszych ośrodkach, wymiana dobrych praktyk • szkolenie, wspieranie organizacji lokalnych, działających w terenie • działania regrantingowe, wspierające lokalnie działające organizacje i partnerstwa (szczególnie w obszarach nie wspieranych systemowo) • nieustanne uwrażliwianie organizacji działających w obszarze dotyczącym ochrony praw człowieka i zapobiegania dyskryminacji na konieczność budowania niezależności finansowej
	<p>Tworzenie grup wsparcia, w których osoby z grup mniejszościowych / dyskryminowanych mogą ze sobą dyskutować, poznać się i wzmocnić</p>
	<p>Wspieranie lobbingu obywatelskiego, wsparcie samorządu we wprowadzaniu nowych rozwiązań prawnych, działania partnerskie, ale i monitoring (praca z władzami na</p>

	poziomie lokalnym jako bardziej skuteczna niż działania na wyższych szczeblach)
<p>Brak rzetelnej edukacji antydyskryminacyjnej</p>	<p>Edukacja:</p> <ul style="list-style-type: none"> • systemowe podejście do działań edukacyjnych, zakładające także nieszablone (np. artystyczne) działania i dostępność dla różnych użytkowników • w zakresie miękkich kompetencji: krytyczne myślenie, otwartość, współpraca, reagowanie na przemoc, rozpoznawanie działań przemocowych • oparta o dane i statystyki <p>Edukacja szkolna, wpisana w podstawę programową</p> <p>Edukacja określonych grup odbiorców w zakresie praw człowieka i edukacji antydyskryminacyjnej, np.:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przyszłych nauczycieli • służb: policjantów, sędziów, straży granicznej, urzędników samorządowych • dziennikarzy • lekarzy
<p>Słabość debaty publicznej, rzadko poruszającej wątki związane z ochroną praw człowieka i zapobieganiem dyskryminacji, wspierającej stereotypy</p>	<p>Monitoring działań władz:</p> <ul style="list-style-type: none"> • działania organizacji społecznych i mediów obywatelskich w ramach polityki „fact checkingu” • nadzorowanie zmian prawnych • nagłaśnianie przypadków naruszeń poszczególnych praw i wolności • opracowywanie rekomendacji dla pożądaných zmian <p>Wzmacnianie niezależnych, obywatelskich kanałów</p>

	komunikacji, między innymi mediów obywatelskich
	Dbanie o merytoryczną stronę komunikacji otwartą na różne poglądy oraz jej monitoring

3.3. Obszar: Wzmocnienie grup zagrożonych wykluczeniem

Lista wyzwań, przygotowanych przez zespół Fundacji Batorego i uzupełnionych przez uczestników konsultacji (pogrubione zostały wątki najczęściej wskazywane jako kluczowe):

- **niewystarczające umiejętności, wiedza, doświadczenie i zasoby organizacji społecznych dla wprowadzania mechanizmów i działań upodmiotawiających osoby zagrożone ryzykiem wykluczenia,**
- **zbyt mała liczba organizacji społecznych zaangażowanych w działania rzecznicze i formułowanie polityk publicznych na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem,**
- **niewystarczająca otwartość po stronie osób decyzyjnych w instytucjach publicznych na sam problem, w tym na włączanie osób zagrożonych wykluczeniem w tworzenie polityk, na innowacyjne rozwiązania i nowe grupy wykluczone,**
- **brak zrozumienia tematyki ze strony społeczeństwa, organizacji społecznych i decydentów,**
- uprzedzenia w społeczeństwie względem osób zagrożonych wykluczeniem,
- tworzenie nieadekwatnych planów pomocowych bez konsultacji z grupami odbiorców,
- wysoki poziom represji, których doświadczają rodziny lub jednostki w walce o respektowanie swoich praw,
- skupienie dyskursu dotyczącego grup wykluczonych na kilku grupach (np. bezdomni, osoby z niepełnosprawnościami ruchowymi), kiedy zjawisko to jest dużo szersze.

Uczestnicy konsultacji szukali rozwiązań dla wskazanych wyzwań. Skupiali się przy tym na aktywnościach, które mogłyby być realizowane w ramach programu Aktywni Obywatele. Poniżej znajdują się propozycje rozwiązań w oparciu o najczęściej wskazywane wyzwania:

nazwa wyzwania	propozycje działań
Niewystarczające umiejętności, wiedza, doświadczenie i zasoby organizacji społecznych dla	Badanie potrzeb osób wykluczanych, „community based approach”, czyli diagnoza oparta o indywidualne, szyte na miarę podejście, rozwijanie całego wachlarza potrzeb, ale przy bardzo indywidualnym, spersonalizowanym

wprowadzania mechanizmów i działań upodmiotawiających osoby zagrożone ryzykiem wykluczenia	<p>podejściu do finalnego odbiorcy (np. asystent rodzinny, menedżer rehabilitacji i family conference)</p>
	<p>Szukanie nowych rozwiązań, testowanie, pilotaże, korzystanie z nowych rozwiązań z innych krajów</p>
	<p>Dialog międzysektorowy, wspólna praca w konsorcjach</p>
Brak zrozumienia tematyki ze strony społeczeństwa, organizacji społecznych i decydentów	<p>Prowadzenie działalności rzeczniczej (szczególnie ważnej i zaniedbanej na szczeblu lokalnym):</p> <ul style="list-style-type: none"> • przygotowywanie ekspertyz, opinii, tworzenie stanowisk przez organizacje społeczne • praca z różnymi sektorami na bardzo różnych poziomach np. z urzędnikami różnego szczebla i politykami • kształcenie tzw. self-advokatów (osób ze środowiska) w celu wzmocnienia i rozwoju działań organizacji rzeczniczych i strażniczych
	<p>Tworzenie centrów antydyskryminacyjnych</p>
	<p>Szkolenia i system edukacji:</p> <ul style="list-style-type: none"> • dla przedstawicieli organizacji społecznych działających krótko na tym polu • dla urzędników • edukacja w szkołach • dostosowywanie narzędzi komunikacji do potrzeb grup wykluczonych (np. zasad WCAG 2.0 na stronach www) • akcje „zobacz, jak to jest być na naszym miejscu” jako skuteczna metoda edukacyjna i uświadamiająca • wizyty studyjne, transfer doświadczeń z zagranicy
Zbyt mała liczba organizacji społecznych zaangażowanych w działania rzecznicze i	<p>Sieciowanie organizacji strażniczo-rzeczniczych:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zawiązywanie partnerstw

formułowanie polityk publicznych na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem	<ul style="list-style-type: none"> • wymiana wiedzy i tworzenie baz wiedzy • doradztwo
Niewystarczająca otwartość po stronie osób decyzyjnych w instytucjach publicznych na sam problem, w tym na włączanie osób zagrożonych wykluczeniem w tworzenie polityk, na innowacyjne rozwiązania i nowe grupy wykluczone	Tworzenie polityk wspierania osób zagrożonych wykluczeniem opartych na włączaniu do działań, dawania poczucia sprawczości
	Tworzenie systemowych, całościowych i nieodpłatnych programów wsparcia, które będą wspierały psychologicznie, ale także bytowo, w sposób bardziej trwałe
	Włączenie osób wykluczonych w działania/funkcjonowanie organizacji lub instytucji: <ul style="list-style-type: none"> • oddawanie im części odpowiedzialności • edukacja i szkolenia pracowników, uczulające ich na problemy grup wykluczonych • włączanie w zarządzanie, tworzenie polityk

3.4. Projekty sektorowe

W ramach Programu wspierane będą także projekty mające na celu poprawę warunków i standardów funkcjonowania całego sektora obywatelskiego lub ważnych jego części (np. organizacji działających w określonym obszarze tematycznym lub geograficznym), czyli tzw. **projekty sektorowe**. Mają one służyć możliwie szerokiej grupie organizacji – także tych, które nie będą bezpośrednio korzystać z dotacji ze środków Programu. Projekty tego rodzaju mogą zawierać różnorodne formy działań np. monitoring prawa dotyczącego organizacji, badania dotyczące organizacji i otoczenia, w jakim działają, wsparcie dla działań rzeczniczych na rzecz sektora pozarządowego, edukacja opinii publicznej o działaniach organizacji społecznych, tworzenie i dostarczanie narzędzi, zasobów informacyjnych, szkoleń oraz mechanizmów integracji i koordynacji sektora obywatelskiego.

Podczas konsultacji pytaliśmy, jakiego rodzaju działania ogólnosektorowe uczestnicy uznaliby za najważniejsze. Wśród najczęściej wskazywanych znalazły się:

- edukacja opinii publicznej nt. działania organizacji społecznych oraz informowanie o ich działalności,
- wsparcie dla działań rzeczniczych na rzecz sektora pozarządowego,

- monitoring prawa dotyczącego organizacji, zasobów informacyjnych, szkoleń oraz mechanizmów integracji i koordynacji sektora obywatelskiego,
- sieciowanie organizacji pozarządowych, współpraca pomiędzy organizacjami,
- szkolenia dla organizacji pozarządowych w obszarze ich działalności (np. zmiany prawne, nowe zasady rozliczania PIT-ów etc.).

3.5.   **Rozwój instytucjonalny i zwiększenie stabilności organizacji społecznych**

Lista wyzwań, przygotowanych przez zespół Fundacji Akademia Organizacji Obywatelskich i uzupełnionych przez uczestników konsultacji (pogrubione zostały wątki najczęściej wskazywane jako kluczowe):

- **niska stabilność finansowa wynikająca z:**
  - **uzależnienia od środków publicznych i niskich kompetencji fundraisingowych (szczególnie w mniejszych i średnich organizacjach),**
  - braku wsparcia publicznego z przyczyn ideologicznych,
  - braku wolnych (nie projektowych) środków na realizację najważniejszych celów statutowych,
  - **trudności w pozyskaniu środków na rozwój instytucjonalny (szczególnie w dużych organizacjach),**
- **niewystarczająco silne relacje z innymi sektorami (biznes, instytucje publiczne, media),**
- **bagatelizowanie kwestii rozwoju instytucjonalnego, niepostrzeganie kwestii rozwoju instytucjonalnego jako priorytetu przez organizacje i darczyńców**
- **deficyty dotyczące zarządzania, w tym planowania strategicznego, zarządzania finansami, komunikacji i PR, fundraisingu, budowania i rozwijania zespołu, angażowania wolontariuszy i członków,**
- **trudności z zatrudnianiem w organizacjach osób o wysokich kompetencjach (szczególnie w małych organizacjach),**
- nieefektywność w docieraniu do szerszych grup społecznych,
- zbyt małe usieciwienie i wymiana doświadczeń,
- problemy wynikające z przepisów i procedur prawnych,
- niepotrzebne obciążenia biurokratyczne,

- nieumiejętność myślenia kategoriami potrzeb odbiorców i widzenia ich w całej ich różnorodności,
- centralizacja najważniejszych urzędów państwowych w Warszawie,
- niepodejmowanie działań na miarę możliwości (potencjału) organizacji,
- brak siedziby,
- słaby wizerunek sektora pozarządowego.

Uczestnicy konsultacji szukali rozwiązań dla wskazanych wyzwań. Skupiali się przy tym na aktywnościach, które mogłyby być realizowane w ramach programu Aktywni Obywatele. Poniżej znajdują się propozycje rozwiązań w oparciu o najczęściej wskazywane wyzwania:

nazwa wyzwania	propozycje działań
Niska stabilność finansowa	Zmniejszenie zależności finansowej organizacji od środków publicznych: <ul style="list-style-type: none"> • rozwój fundraisingu • rozwój sprzedaży, działalności gospodarczej w organizacjach • zwiększenie stabilności finansowej organizacji, np. poprzez dywersyfikację źródeł przychodów
Małe kompetencje fundraisingowe	Edukacja: <ul style="list-style-type: none"> • fundraisingowa • związana z tworzeniem kapitału żelaznego, rezerw Wsparcie działań fundraisingowych: <ul style="list-style-type: none"> • wsparcie indywidualne w tworzeniu/modyfikacji strategii rozwoju fundraisingu oraz kampanii fundraisingowych w organizacjach • dofinansowanie do „etatu” fundraisera • prowadzenie działań promujących filantropię na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym • prowadzenie badań grup/segmentów darczyńców i potencjalnych darczyńców • kampanie/akcje zwiększające świadomość społeczności lokalnych nt. znaczenia udziału w

	fundraisingu na rzecz organizacji pozarządowych w ich codziennym życiu i funkcjonowaniu lokalnych wspólnot
Deficyty dotyczące zarządzania, w tym planowania strategicznego, zarządzania finansami, komunikacji i PR, fundraisingu, budowania i rozwijania zespołu, angażowania wolontariuszy i członków	<ul style="list-style-type: none"> • szkolenia z kompetencji menedżerskich dla osób kierujących organizacjami, coaching, superwizje dla kadry kierowniczej • szkolenia nt. planowania strategicznego, zarządzania strategicznego, zarządzania kryzysowego i zarządzania zespołem • działania edukacyjne wspierające tworzenie, organizację, zarządzanie/animowanie struktur sieciowych i federacyjnych • wsparcie indywidualne w procesach planistycznych, strategicznych • coaching/mentoring dla osób kierujących zespołami • poradnictwo eksperckie (indywidualne) dla potrzebujących organizacji na tematy związane z zarządzaniem organizacjami (np. finanse, prawo, PR, planowanie itd.) • spotkania o charakterze edukacyjno-sieciującym dla menedżerów w organizacjach pozarządowych • przygotowywanie organizacji do zmian: sukcesji, rozwoju organizacji, „momentów przełomowych” oraz zarządzania zmianą (szkolenia, coaching, doradztwo) • działania edukacyjne nt. komunikacji, prawa, finansów, współpracy z samorządem lokalnym itd. oraz fundraisingu i sprzedaży
	Promocja wolontariatu: lokalne i regionalne kampanie promujące wolontariat w społecznościach lokalnych
Niewystarczająco silne relacje z innymi sektorami	<p>Sieciowanie z innymi organizacjami:</p> <ul style="list-style-type: none"> • działania edukacyjne w zakresie budowania i zarządzania/animowania koalicji – typy działań

	<p>edukacyjnych</p> <ul style="list-style-type: none"> • organizacja wizyt studyjnych w innych organizacjach/przygotowywanie organizacji na przyjęcie wizyty • staże w innych organizacjach, na stanowiskach bliźniaczych lub ogólne „poznawanie zasad działania organizacji” • rozwój współpracy z organizacjami z krajów CEE – tworzenie platform do komunikacji/nawiązywania relacji międzynarodowych
	<p>Współpraca i komunikacja z innymi podmiotami</p> <ul style="list-style-type: none"> • działania informacyjne (np. kampanie społeczne) skierowane do grup z małą wiedzą o tym, co robią organizacje pozarządowe, ale też o możliwościach angażowania się w ich działania • spotkania/szkolenia dla samorządowych i centralnych pełnomocników ds. organizacji pozarządowych • wsparcie współpracy (partnerstw formalnych i nieformalnych) łączących podmioty z różnych sektorów

3.6. Współpraca dwustronna i regionalna

Program będzie wspierał **działania międzynarodowe**: dwustronne - podejmowane wspólnie przez organizacje polskie i pochodzące z Państw-Darczyńców (Norwegia, Islandia, Liechtenstein) oraz regionalne - podejmowane wspólnie przez operatora Programu i analogiczne programy w pozostałych 14 Państwach-Beneficjentach (Bułgaria, Chorwacja, Czechy, Cypr, Estonia, Grecja, Litwa, Łotwa, Malta, Portugalia, Rumunia, Słowacja, Słowenia, Węgry).

Uczestnicy konsultacji wskazali wymianę doświadczeń, wiedzy o dobrych praktykach i narzędziach do wykorzystania przez organizacje społeczne jako najważniejsze dla nich działania do podjęcia w ramach ww. współpracy. Poza tym pojedyncze głosy dotyczyły następujących aktywności:

- wymiana wiedzy i doświadczeń dot. polityk migracyjnych,

- współpraca w obszarze Europy Wschodniej, poznanie działalności organizacji pozarządowych w tym regionie, zacieśnienie współpracy organizacji w tym rejonie, tworzenie koalicji organizacji z regionu,
- współpraca przy ochronie środowiska, walce o prawa zwierząt,
- wizyty studyjne.

3.7. Wsparcie dla wnioskodawców i grantobiorców

Osoby biorące udział w konsultacjach na naszą prośbę wskazywały czynniki potencjalnie ułatwiające uczestnictwo w Programie na jego poszczególnych etapach. Poniżej zebraliśmy odpowiedzi wskazywane przez największą grupę osób.

3.7.1. Uwagi ogólne

- prosty język komunikacji w ramach Programu - zarówno w dokumentach, jak i całej komunikacji z wnioskodawcami,
- opiekunowie ze strony operatora obecni/dostępni w całym procesie:
  - o partnerskim podejściu,
  - przygotowani merytorycznie,
  - otwarci,
  - nie przeciążeni zbyt dużą liczbą projektów do opieki,
- osobna „linia finansowa” dotycząca zasięgu projektów lub wielkości organizacji (w odpowiedzi na problem rywalizacji działań ogólnopolskich i lokalnych), ew. podział na duże i małe granty,
- zapewnienie środków na różne, konkretne działania:
  - dot. zrównoważonego transportu (np. działania strażnicze, przeciwdziałanie wykluczeniu transportowemu mniejszych miejscowości etc.),
  - na środki trwałe,
- promowanie projektów partnerskich, np.:
  - z biznesem,
  - z organami/institucjami państwowymi,
- możliwość realizowania projektów interdyscyplinarnych (obejmujących więcej niż jedną ścieżkę wsparcia),
- dbałość o jakość projektów (np. rozliczanie poprzez wskaźniki jakościowe) i ich trwałość (wymóg opisanie trwałości projektu we wniosku).

3.7.2. Wsparcie na etapie składania wniosków

- stworzenie mapy z obszarami mniej aktywnymi społecznie i ich promowanie w ocenie,
- staranny dobór osób oceniających i jasne kryteria oceny,
- konsultacje indywidualne przed złożeniem wniosku (rozmowa o koncepcji),
- warsztaty, doradztwo i tutoring dla potencjalnych wnioskodawców w terenie, a nie tylko w Warszawie,
- dwuetapowe składanie wniosków - najpierw koncepcja (małe wymagania formalne), potem właściwy wniosek,
- szybki kontakt po złożeniu wniosku,
- ujawnianie treści złożonych wniosków (za zgodą ich autorów),
- wsparcie wnioskodawców (zwłaszcza małych) w tworzeniu budżetu, np. poprzez opublikowanie widełek dla różnego rodzaju kosztów,
- umożliwienie wpisania funduszy na nieprzewidziane wydatki i danie większej elastyczności w przesuwaniu środków,
- nierozliczanie części kosztów (kategoria kosztów pośrednich),
- możliwość zachowania pewnego rodzaju ogólności opisu, a także dokonywania zmian w trakcie realizacji projektu (otwartość na modyfikacje).

3.7.3. Wsparcie w trakcie realizacji projektów

- prosta sprawozdawczość (proste formularze, dobre materiały informacyjne, jak się sprawozdać - merytorycznie i finansowo, przeszkolenie dla organizacji),
- elastyczność grantodawcy (dotycząca np. zmian w harmonogramie, kosztorysie etc.),
- promocja działań realizowanych przez Program oraz informacja na stronie (wraz z kontaktami) o dofinansowanych projektach,
- organizacja spotkań dla przedstawicieli dofinansowanych organizacji społecznych (sieciowanie, szkolenia - zarówno merytoryczne, jak i przydatne do rozwoju instytucjonalnego, spotkania regionalne, dni otwarte, wizyty studyjne, grupy wsparcia).

4. WYKORZYSTANIE UWAG ZGŁOSZONYCH W CZASIE KONSULTACJI

Po zakończeniu konsultacji oraz zebraniu opinii zgłoszonych w ich trakcie rozpoczął się proces doprecyzowania kształtu Programu. Większa część uwag zgłoszonych przez uczestników i uczestniczki konsultacji znalazła swoje odzwierciedlenie w ostatecznym opisie poszczególnych obszarów wsparcia oraz działań dotyczących rozwoju instytucjonalnego, które **zamieszczamy poniżej**. Gros tych uwag została wykorzystana poprzez użycie odpowiednich sformułowań lub uwzględnienie poszczególnych typów działań (w tym zaplanowanie tzw. działań priorytetowych).

Część uwag nie została uwzględniona ze względu na uwarunkowania wynikające z wymogów stawianych przez Państwa-Darczyńców (np. niemożność wspierania projektów regrantowych).

4.1. Obszar 1. Angażowanie obywateli i obywaterek w sprawy publiczne i działania społeczne

W ramach tego obszaru będziemy wspierać działania służące angażowaniu obywateli w życie publiczne i aktywność społeczną, zwiększaniu ich udziału w podejmowaniu decyzji i kształtowaniu polityk publicznych na poziomie lokalnym, regionalnym, ogólnopolskim lub europejskim, a także podnoszeniu jakości debaty publicznej.

Rodzaje wspieranych działań:

- a) **działania edukacyjne** dotyczące kompetencji obywatelskich oraz różnych form aktywności społecznej i praktyk demokratycznych, m.in. partycypacji obywatelskiej, uczestnictwa w debacie publicznej, wolontariatu, działań na rzecz społeczności lub ochrony środowiska (w tym ochrony klimatu, przyrody, powietrza, gatunków, gleb), samoorganizacji społecznej, komunikacji mimo różnic, krytycznego korzystania z mediów,
- b) **działania aktywizujące** obywateli i obywatelki do angażowania się w inicjatywy sąsiedzkie, młodzieżowe, międzypokoleniowe i inne wspólne działania na rzecz społeczności lub ochrony środowiska,
- c) **akcje i kampanie** mobilizujące do zaangażowania w sprawy publiczne i aktywność społeczną, w tym m.in. do wolontariatu, uczestnictwa w wyborach, udziału w debacie publicznej, ochrony środowiska,
- d) **partycypacja obywatelska**: inicjowanie, prowadzenie i podnoszenie jakości procesów partycypacyjnych; podejmowanie działań służących zwiększaniu otwartości instytucji publicznych i społecznych na obywateli i obywatelki; prowadzenie działań rzeczniczych zmierzających do przyjęcia lub modyfikacji prawa oraz lokalnych, regionalnych, ogólnokrajowych polityk publicznych dotyczących aktywności i edukacji obywatelskiej oraz ochrony środowiska,

- e) **działania strażnicze:** monitorowanie działań i decyzji instytucji publicznych, które mają wpływ na środowisko lub dotyczą aktywności obywatelskiej, monitorowanie działań osób pełniących funkcje publiczne lub ubiegających się o nie; prowadzenie działań fact-checkingowych służących podniesieniu jakości debaty publicznej.

Uwagi:

- Dotacji nie mogą uzyskać projekty, których jedynym elementem są szkolenia, debaty czy konferencje.
- W przypadku projektów dotyczących działań strażniczych nie wystarczy przedstawienie efektów monitoringu, niezbędne jest zaangażowanie obywateli i obywaterek na rzecz realizacji wynikających z nich rekomendacji.

Priorytetowo będą traktowane:

- działania, które angażują do współpracy zarówno obywateli i obywatelki (mieszkańców i mieszkanki) o możliwie różnorodnych perspektywach, jak i władze oraz prowadzą do wypracowania i wdrożenia wspólnych rozwiązań,
- działania, które służą komunikowaniu się obywateli i obywaterek w sprawach publicznych pomimo dzielących ich różnic.

4.2. Obszar 2. Ochrona praw człowieka i równe traktowanie

W ramach tego obszaru będziemy wspierać działania mające na celu ochronę praw człowieka, w tym szczególnie praw kobiet, przeciwdziałanie ksenofobii, homofobii, rasizmowi, antysemityzmowi i wszelkim formom dyskryminacji ze względu na rasę, wyznanie, pochodzenie etniczne/narodowe, płeć lub orientację seksualną, niepełnosprawność, wiek, status ekonomiczny, sytuację rodzinną i inne przesłanki.

Rodzaje wspieranych działań:

- a) **działania edukacyjne** na temat praw człowieka i równego traktowania, w tym szkolenia i warsztaty połączone z sieciowaniem różnych grup zawodowych stykających się w swojej pracy z grupami dyskryminowanymi; edukacja równościowa i antydyskryminacyjna angażująca do konkretnych działań na rzecz praw człowieka i równych praw mężczyzn i kobiet; inicjatywy dotyczące przeciwdziałania mowie i aktom nienawiści, przemocy, w tym szczególnie przemocy ze względu na płeć,
- b) **akcje i kampanie społeczne** (także z elementami działań artystycznych) służące oddziaływaniu na opinię publiczną, mobilizowaniu do reagowania na przejawy ksenofobii, homofobii, rasizmu, antysemityzmu, dyskryminacji i przemocy (w tym szczególnie przemocy ze względu na płeć) oraz upowszechnianiu postaw tolerancji i szacunku dla innych; prowadzenie działań informacyjnych (w tym mediów obywatelskich, np. portali) służących upowszechnianiu wiedzy o grupach dyskryminowanych i przeciwdziałaniu uprzedzeniom wobec nich,

- c) **działania strażnicze** dotyczące przestrzegania praw człowieka i poszanowania zasad państwa prawa: monitorowanie, dokumentowanie i nagłaśnianie przypadków łamania praw człowieka i zasad praworządności oraz przejawów nietolerancji (ksenofobii, homofobii, seksizmu, rasizmu, antysemityzmu itd.) i dyskryminacji w sferze publicznej i w życiu codziennym (np. mowy nienawiści, aktów fizycznej agresji),
- d) **działania rzecznicze** służące poprawie prawa i praktyki jego stosowania: tworzenie lokalnych lub centralnych partnerstw z instytucjami publicznymi włączających wszystkich interesariuszy do opracowywania i modyfikowania systemu ochrony i wsparcia grup narażonych na dyskryminację i przemoc; przygotowywanie propozycji regulacji dających ochronę prawną wszystkim grupom narażonym na dyskryminację i przemoc; sieciowanie organizacji reprezentujących mniejszości i grupy narażone na dyskryminację w celu wspólnego wpływania na polityki publiczne,
- e) **działania interwencyjne** w sprawach dotyczących naruszeń praw człowieka, dyskryminacji i przemocy: udzielanie wsparcia prawnego i psychologicznego osobom doświadczającym dyskryminacji oraz osobom doświadczającym przemocy (w tym przemocy ze względu na płeć); prowadzenie działań na rzecz ścigania i karania sprawców przestępstw z nienawiści, sprawców przemocy seksualnej i domowej.

Uwaga: Dotacji nie mogą uzyskać projekty, których jedynym elementem są szkolenia, debaty czy konferencje.

Priorytetowo będą traktowane działania, w których efekty monitoringu wykorzystywane są do prowadzenia działań rzeczniczych służących wprowadzeniu zmian w prawie i praktyce jego stosowania, działań interwencyjnych i działań wpływających na kształtowanie się świadomości społecznej.

4.3. Obszar 3. Wzmocnienie grup narażonych na wykluczenie

W ramach tego obszaru będziemy wspierać działania mające na celu upodmiotowienie i usamodzielnienie grup narażonych na ryzyko wykluczenia społecznego, tworzenie sieci wsparcia społecznego i włączanie w nie osób z grup narażonych na wykluczenie, zwiększenie zakresu i form wsparcia dla grup narażonych na ryzyko wykluczenia społecznego.

Rodzaje wspieranych działań:

- a) **praca środowiskowa**, w tym praca ze społecznością lokalną mająca na celu stworzenie sieci wsparcia dla osób narażonych na wykluczenie; prowadzenie działań o charakterze włączającym, integracyjnym w środowiskach lokalnych, szkołach itp.,
- b) **usamodzielnienie i upodmiotowienie** osób narażonych na wykluczenie: organizowanie i promocja różnych form samopomocy, samoorganizacji i samorzecznictwa (wsparcie dla „self-adwokatów”); sieciowanie i współpraca osób narażonych na wykluczenie i ich opiekunów w celu wspólnego działania na rzecz lepszego dostępu do usług oraz wprowadzenia potrzebnych zmian w systemie ich

świadczenia; upowszechnianie praw osób narażonych na wykluczenie wśród i/lub przez osoby narażone na wykluczenie; włączanie odbiorców usług w ich projektowanie i audyt oraz w testowanie nowych rozwiązań; wspieranie udziału osób z grup narażonych na wykluczenie w pracy organizacji społecznej,

- c) **upowszechnianie wolontariatu** w obszarze pomocy społecznej, przygotowywanie wolontariuszy do świadczenia pomocy potrzebującym (np. osobom starszym, osobom z niepełnosprawnościami, chorym); upowszechnienie wolontariatu wśród osób narażonych na wykluczenie i tworzenie im możliwości wykonywania pracy wolontariackiej i/lub podjęcia stażu zawodowego,
- d) **poradnictwo i wsparcie** dla osób narażonych na wykluczenie nastawione na ich usamodzielnienie i upodmiotowienie skierowane szczególnie do grup, które wcześniej nie korzystały z tego rodzaju wsparcia (np. pomoc asystencka, psychologiczna, prawna, działania edukacyjne z zakresu podnoszenia umiejętności miękkich),
- e) **poprawa jakości usług** dla grup narażonych na wykluczenie oraz podniesienie kwalifikacji i kompetencji osób z nimi pracujących; wprowadzanie nowych metod pracy i standardów świadczenia usług (w organizacjach i służbach publicznych).

Uwagi:

- Nie podajemy zamkniętego katalogu grup narażonych na wykluczenie – składając wnioski należy w uzasadnieniu wykazać, że grupa, której dotyczyć będą planowane działania jest narażona na wykluczenie społeczne, tj. z przyczyn od niej niezależnych nie może w pełni uczestniczyć w ważnych aspektach życia społecznego.
- Nie wspieramy działań polegających na udzielaniu pomocy materialnej.
- Usługi będą wspierane wyłącznie jako część szerszych działań dotyczących podnoszenia świadomości, rzecznictwa, wzmocnienia i upodmiotowienia wspieranych osób oraz inicjatyw mających na celu wprowadzenie potrzebnych zmian i reform. Usługi świadczone w ramach projektu powinny prowadzić bezpośrednio do upodmiotowienia i wzmocnienia osób narażonych na wykluczenie społeczne.
- Dotacji nie mogą uzyskać projekty, których jedynym elementem są szkolenia, debaty czy konferencje.

Priorytetowo będą traktowane działania służące szkoleniu i przygotowaniu osób z grup narażonych na wykluczenie do prowadzenia działalności społecznej w roli „self-adwokatów” oraz prowadzone przez nich działania rzecznicze w obronie praw i interesów osób narażonych na wykluczenie.

4.4. Działania wspierane w ramach konkursu na projekty sektorowe

W ramach tego konkursu dotacje będą przyznawane na projekty skierowane na rozwój sektora organizacji społecznych i ruchów obywatelskich na poziomie ogólnopolskim, w

poszczególnych regionach lub branżach. Prowadzone działania nie mogą skupiać się na poprawie sytuacji pojedynczych podmiotów czy wąsko określonych grup interesów, a korzyści i rezultaty realizowanych projektów powinny być dostępne dla możliwie szerokich środowisk sektora obywatelskiego.

Oczekiwane efekty realizowanych projektów to: zwiększenie potencjału organizacji i ruchów obywatelskich, ich zdolności do prowadzenia działań we współpracy z innymi podmiotami, efektywnego komunikowania się ze społeczeństwem oraz angażowania ludzi i instytucji we wspieranie różnych przejawów aktywności sektora obywatelskiego. To także umiejętność skutecznego kształtowania otoczenia prawnego, politycznego i społecznego organizacji, sprzyjającego zapewnianiu ciągłości i rozwoju ich działań.

Typy wspieranych działań:

- a. **Świadczenie usług i organizowanie innych aktywności wspierających rozwój instytucjonalny organizacji społecznych i ruchów obywatelskich**, takich jak: działania informacyjne, edukacyjne, konsultacje i doradztwo, organizowanie staży i wymiany doświadczeń, publikowanie materiałów edukacyjnych, a także tworzenie i udostępnianie infrastruktury służącej zapewnianiu dostępu do ww. usług (np. portale, platformy, fora, współdzielone zasoby różnych typów). Wyżej wymienione aktywności mają służyć poprawie zarządzania organizacjami i/lub zwiększeniu zdolności organizacji społecznych do prowadzenia działań monitoringowych i rzeczniczych. Szczególny nacisk położony będzie na wspieranie rozwoju organizacyjnego w następujących obszarach: podnoszenie standardów zarządzania, komunikacja, pozyskiwanie środków, przejrzystość i rozliczalność organizacji, monitoring i ewaluacja, nawiązywanie współpracy i tworzenie partnerstw z innymi podmiotami i środowiskami. **Priorytetowo potraktowane zostanie** wsparcie adresowane do organizacji o małym doświadczeniu, zlokalizowanych na obszarach, gdzie dostęp do tego typu usług jest utrudniony lub gdzie aktywność obywatelska jest niższa niż w innych regionach oraz do organizacji zajmujących się wspieraniem osób defaworyzowanych, znajdujących się w trudnej sytuacji społecznej i ekonomicznej.
- b. **Monitoring prawa**, praktyki stosowania prawa i polityk publicznych stanowionych centralnie, regionalnie i lokalnie, a także na poziomie europejskim, które mogą mieć wpływ na funkcjonowanie organizacji społecznych i ruchów obywatelskich (np. podatki, ochrona danych osobowych, prawo do zgromadzeń, rachunkowość, filantropia itd.). Monitoringiem mogą być objęte również polityki, procesy legislacyjne i praktyka stosowania prawa w odniesieniu do określonych branż lub obszarów działalności organizacji.
- c. **Rzecznictwo praw i interesów** prowadzone na poziomie centralnym, regionalnym, lokalnym oraz na poziomie europejskim w formie kampanii, akcji (w tym interwencji w reakcji na nieprzewidziane, niekorzystne zdarzenia) lub działań ciągłych służących poprawie prawnych, politycznych, gospodarczych i społecznych uwarunkowań

funkcjonowania organizacji społecznych i ruchów obywatelskich (całego sektora lub jego branż).

- d. **Zwiększanie świadomości społecznej na temat roli i znaczenia sektora obywatelskiego oraz potrzeby włączenia się w jego wspieranie** poprzez kampanie, akcje i inne działania informacyjne, edukacyjne i promocyjne mające na celu: budowanie pozytywnego wizerunku sektora obywatelskiego, podnoszenie wiedzy społeczeństwa na temat organizacji społecznych i sposobu ich działania, promowanie filantropii, wolontariatu lub innych form wspierania działań organizacji przez obywateli. Dotacje mogą uzyskać działania realizowane na poziomie ogólnopolskim, regionalnym, lokalnym lub w odniesieniu do branż.
- e. **Badania, analizy, opinie i ekspertyzy** niezbędne do właściwego zaplanowania i realizacji działań, o których mowa w punktach a-d, tak by były one oparte na faktach, wiedzy naukowej i doświadczeniu ekspertów. We wniosku należy wskazać konkretnych odbiorców i zastosowanie dostarczanej wiedzy, idei, treści. Prowadzone badania i analizy mają odpowiadać na zidentyfikowane potrzeby organizacji społecznych lub formułowane przez nie oczekiwania.

Priorytetowo traktowane będą przedsięwzięcia realizowane w ramach partnerstw, koalicji, sieci i innych form współpracy między organizacjami obywatelskimi oraz między organizacjami i biznesem i/lub sektorem publicznym. Zasada priorytetu partnerstwa i współpracy ma zastosowanie do wszystkich wymienionych wcześniej rodzajów działań, które mogą uzyskać wsparcie.

4.5. Wsparcie rozwoju instytucjonalnego

W ramach Programu dodatkową część dotacji można przeznaczyć na prowadzenie działań związanych z rozwojem instytucjonalnym w następujących obszarach:

- pozyskiwanie pracowników/pracownic, współpracowników/czek i wolontariuszy/ek,
- podnoszenie kompetencji zespołu i inne formy rozwoju zawodowego osób pracujących na rzecz organizacji (w tym wolontariuszy/ek),
- budowanie bazy członkowskiej, jej rozwój i zwiększanie zaangażowania w działania organizacji,
- tworzenie całościowej strategii organizacji lub strategii funkcjonalnych (odnoszących się do wybranych obszarów zarządzania, np. marketingu, fundraisingu, rozwoju zasobów ludzkich),
- badania odbiorców działań oraz otoczenia organizacji,
- projektowanie, wdrażanie i/lub podnoszenie standardów działań/usług oferowanych przez organizacje,

- podnoszenie wewnętrznych standardów zarządzania organizacją (np. zarządzania ludźmi, komunikacji, zarządzania finansami, księgowości),
- pozyskiwanie środków różnymi metodami i z różnych źródeł,
- przygotowywanie strategii działalności gospodarczej i działalności odpłatnej,
- PR, promocja i komunikacja z otoczeniem,
- zwiększanie rozliczalności i przejrzystości działań organizacji,
- zapewnianie zgodności działań z prawem,
- zwiększanie zdolności do prowadzenia konsultacji, działań monitoringowych i rzeczniczych lub włączania się w takie działania organizowane przez inne podmioty,
- wzmacnianie zdolności do współpracy międzyorganizacyjnej i międzysektorowej, tworzenia partnerstw i sieciowania,
- ewaluacje, audyty organizacyjne, audyty finansowe, inne procesy oceny i refleksji nad organizacją i jej działaniami,
- wdrażanie nowych technologii i działań służących ucyfrowieniu organizacji (np. zaplanowanie i wdrożenie strategii cyfrowej, automatyzacja obsługi fundraisingu, zapewnianie bezpieczeństwa cyfrowego),
- zakup środków trwałych, w tym sprzętu i wyposażenia, lub wykonanie drobnych remontów uzasadnionych wymaganymi standardami pracy, potrzebą zwiększenia skali lub podniesienia jakości działań,
- testowanie nowych rozwiązań, realizacja pilotażowych przedsięwzięć służących zdobyciu wiedzy, doświadczenia i *know how* potrzebnego do rozwoju działań statutowych,
- zaplanowanie i wdrożenie innych procesów zmiany w organizacji.

4.6. Pozostałe zmiany w kształcie Programu

Uwagi uczestników i uczestniczek konsultacji zostały także uwzględnione w sposobie organizacji wsparcia dla wnioskodawców i grantobiorców (jako operatorzy, zaplanowaliśmy m.in. organizację spotkań służących wymianie doświadczeń i sieciowaniu grantobiorców z poszczególnych regionów).